

Hermann Róbert:
1848–1849 (A szabadságharc hadtörténete)

Kimenetele és áttételes következményei az újkori Magyarország történelmének egyik igen jelentős modernizációs tragédiájává teszik az 1848–49-es forradalmat és szabadságharcot, s ezen a konklúzió az utókor egyre teljesebbé váló ismeretei, a jelen részleteiben módosuló megítélései sem változtatnak már. E kudarc egyik vetületét, a fegyverek *ultima ratióját* járja körül a szerző monográfiája. Könyve alapvetően két részből áll. Először külön, összefoglalva tárgyalja a hadvezetés általános, szervezeti feltételeit, majd pedig részletesen ismerteti a fő- és mellék-hadszínterek eseményeit a délvidéki hadjáratról kezdve az 1849-es fegyverletételig.

Az önálló katonai intézményrendszer alapjait az áprilisi törvények vetették meg, ám ezek rejtették magukban azokat a hatásköri problémákat is Bécs és Budapest között, amelyek a lassú, mindkét félt érintő bizalomvesztés alapjaivá lettek. De a függetlenség megteremtése az ország határain belül sem volt egyszerű dolog, hiszen a szervezés kezdetén egyszerre létezett az Országos Nemzetőrségi Haditanács, a (magyar) hadügyminisztérium, a budai főhadparancsnokság, valamint az Országos Honvédelmi Bizottmány;

mindegyiknek egyaránt kompetenciájába tartoztak a katonai ügyek, s valamennyi mögött állt valamilyen politikai erő is. Ez eleve nem segítette az egyértelmű irányítást. Egyesülésük után viszont a hadi helyzet változása gátolta a folyamatos munkát, hiszen a debreceni, pest-budai, szegedi, aradi költözések az erre fordítható erők jelentős részét kötötték le. Igen érdekes fejezetei a kötetnek azok, amelyek a három hadsereg alakulatait ismertetik: az osztrákot, az orosz és a lassan formálódó magyart. Ebben az első részben kerül sor a hadviselés katonai és politikai viszonyainak bemutatására is: a fegyverzet, az ellátás, a hadiipar kérdéseire, fontos elméleti összefüggések feltárására, a tábori egészségügy és lelkesység szerepének ismertetésére, a hadifoglyok és a hírszerzés illusztrálására; másfelől a kormánybiztosi rendszer tevékenységének jellemzésére, illetve a hadviseléssel összefüggő kommunikációra, a hadisajtó, a háborús cenzúra és a propaganda működésének szemléltetésére.

A kötet terjedelmesebb részét természetesen a hadiesemények ismertetése teszi ki. Szó esik a történelmi előzményekről és a haditervekről, a tényleges szembenállásokról, összecsapásokról; a szabadságharc összes csatájáról és legfontosabb ütközetéről. A sok szempontú elemzéseket és értékeléseket hatáson erősítik az illusztrációk: a szemben álló katonai vezetők portréi, az összecsapások

grafikus illusztrációi, térképi és teraszalt ábrázolásai. A szerző nem mellőzi a korábbi szakirodalom kritikai idézését, és nem rejtí fátol mögé a polgári lakosságot ért atrocitásokat sem: a magyarok kárára a Délvidéken és Erdélyben vagy a magukat megadó horvátok kárára Nagykanizsán. Ugyanígy nem titkolja, hogy a magyar oldalon harcoló, korábban császári seregek katonáinak egy része az események előrehaladtával nem kívánt a magyar hadviselés tagja maradni, s kellő súllyal szerepelnek a felső magyar hadvezetés tagjainak személyes ellentétei is, illetőleg hadvezetési hibái. Ahogy nem maradnak említetlenül a politikai vezetés felesleges beavatkozásai sem a katonai ügyekbe. Mindez igen jelentős lépés az utókor, a nagyközönség történelmi tisztánlátása felé: a szerző nem enged semmilyen túlzás csábításának, mérlegel és tárgyilagos képet ad. Nagy érdeme a kötetnek, hogy az egymással szemben álló politikusok és katonák egy részének miniportréját is tartalmazza. Az utolsó oldalakon, melyeket részletes irodalomjegyzék követ, a megtorlás, valamint a Kossuth-emigrációról szükséges tudnivalók olvashatók.

Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc tulajdonképpen nemzetteremtő tényező, a köz-történelmi emlékezetnek időben az a legtávolabbi pontja, amelyet bizonyos vonatkozásban ma is hatásosnak, átélhetőnek lehet érezni,

amellyel kapcsolatban az emlékezés a személyes érintettség érzését is felkeltheti. Hermann Róbert ennek eseményeit összefoglalva a hazai hadtörténeti irodalom egyik alapkönyvét írta meg, amely a kiadó és munkatársai jóvoltából ráadásul szép könyvként kerülhet az olvasók kezébe.

BUDA ATTILA

(*Korona Kiadó, Bp., 2001.*)

Mítoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemről

Az Osiris Kiadó gondozásában jelent meg ez a Romsics Ignác által könyvvé szerkesztett tanulmánygyűjtemény, mely a 20. századi magyar történelem vitatott, legendáktól övezett kérdéseiben kíván kapaszkodót nyújtani az olvasónak. Annak az olvasónak, aki átélte a múlt század eseményeit, abban aktív vagy passzív szereplőként maga is részt vett. A könyv segítséget nyújt, hogy az eseményektől biztonságos távolságban, a történészek tárgyilagosságát alapul véve néhány vitás kérdést, téves beidegződést tisztázzon.

A könyv bevezetőjében a szerkesztő a történetírás történetéről szól. Érdemes figyelmesen olvasni; a